

TÜRK VE İRAN HUKUKUNDA BAĞIMLI TACİR YARDIMCILARI

*Forough AMIRABEDIN**

Öz

Tacir bazen işletmesinin yoğunluk ve genişliği nedeniyle ticaretini tek başına gerçekleştiremeyebilir, kendisine yardımcı olarak kişilerin yardımına ihtiyaç duyabilir, tacir yardımcıları bir kısım tacire bağımlı olarak çalışır ve bir kısım tacir yardımcıları ise bağımsız tacir yardımcıları denir. Bu makalede Türk ve İnan hukukunda bağımlı tacir yardımcılarının temsil yetkisi olanlar, ticari temsilci, ticari vekil, pazarlamacının hakları incelenerek ardından bağımlı yardımcısı sıfatının sona ermesi incelenecektir.

Anahtar Kelimeler

Tacir yardımcıları, ticari temsilci, ticari vekil, pazarlamacı, bağımlı tacir yardımcıları hakları

DEPENDENT TRADE ASSISTANTS IN TURKISH AND IRAN LAW

Abstract

Sometimes, due to the workload and expanse of the business, a trader may not be able to perform the trade by himself and may need the support of the people who can help him. While some trade assistants are working

* Atatürk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Özel Hukuk Doktora Öğrencisi

dependent on a trader, some are independent trade assistants. In this article the commercial representative, commercial agent and retailer rights of the dependent trade assistants who have the authority to represent in Turkish and Iran Law and the expiration of the dependent trade assistant attribution will be examined.

Keywords

Trade assistants, commercial representative, commercial agent, retailer, rights of the dependent trade assistants

GİRİŞ

Tacirin tüm işlerini tek başına yürütmesine imkan yoktur. Bu durumda tacir, ticari işletmesini işletirken, kendisine yardımcı olacak kişilerin yardımına ihtiyaç duyabilir.

Tacir yardımcıları iki guruba ayrılır: Bir kısım tacir yardımcıları tacire bağımlı olarak çalışırlar ve tacirin vermiş olduğu emir ve talimatlar çerçevesinde ona bağılı olarak faaliyet gösterirler, tacirin ticari işletmesi içerisinde çalışan bu kişilere bağılı tacir yardımcıları denir. Bir kısım tacir yardımcıları ise, ticari işletmenin içinde değil, işletmenin dışında, kendilerine ait ayrıca işletmeleri olan, fakat tacire, ticari faaliyetini gerçekleştirme hususunda yardımcı olan kişiler olarak karşımıza çıkar. Bunlara da bağılı olmayan tacir yardımcıları denir.

Bağılı tacir yardımcıları da kendi içerisinde ikiye ayrılır. Bunlardan işçiler ve hizmetçilerden oluşan birinci kısmın, taciri temsil yetkisi yoktur. Buna karşılık, ticari temsilci, ticari vekil, pazarlamacı tacire bağımlı olarak çalışırlar ve taciri temsile yetkilidirler.

Bağılı tacir yardımcılarının, hizmetinde buldukları tacirin izni olmadan, onunla rekabet edecek bir işi, kendi adlarına veya başkaları adına yapamazlar.

Burada taciri temsil yetkili olan bağımlı tacir yardımcıları Türk ve İnan hukukunda incelenecektir.

I. TİCARİ TEMSİLCİ (TİCARİ MÜMESSİL)

Ticari temsilci, ticari işletmenin faaliyetlerini idare etmeye, hukuk işlemleri tacir adına yapmayı yetkili kişidir¹.

Sadece gerçek kişiler, ticari temsilci olabilir, tacir küçük veya kısıtlı ise ticari temsilci veli veya vasi tarafından atanır (TTK. md. 13; TBK. md. 547, f.1).

¹ **Aslan**, Yılmaz: Ticaret Hukuku Dersleri, Bursa 2012, s. 85.

Tacir yardımcıları içerisinde, taciri temsil yetkisi en geniş olan kişi ticari temsilcidir. Genel müdür, genel müdür yardımcısı ve banka şube müdürleri ticari temsilci sayılmaktadırlar.

Ticari temsilci sadece ticari işlemlere atanabilir.

A. Atanması

Ticari temsilcinin ticari işletme için atanacağı konusunda eski ve yeni düzenlemeler bakımından bir farklılık bulunmamaktadır. Ticari temsilcinin atanması konusunda yetkili kişinin ticari işletmenin sahibi olduğuna ilişkin düzenlemede bir değişiklik bulunmamaktadır. Bu açıdan ticari temsilcinin, ticari işletmenin sahibi değil, işleteni tarafından atanması gerektiği belirtilmektedir.

Özellikle işletme sahibi ve işletmenin işleteninin ayrı kişiler olması durumunda, Kanun'un lâfzen yorumlanması ticari temsilcinin işletmenin sahibi durumundaki kişi tarafından atanmasını gerektirebilecektir. Oysa bu kişinin işletme ile bağlantısı bulunmamaktadır. Bu sebeple atamanın, Türk Ticaret Kanunu hükümlerine de uygun olarak tacir tarafından yapılabileceği belirtilebilir².

Ticari temsilcinin atanması açıkça veya zımnen (örtülü şekilde) olabilir. Eski ve yeni kanunlar bakımından ortak ticari temsilcinin atanması şekle bağlı değildir. Buna karşın Türk hukukunda bazı yazarlar belirtilen düzenlemeyi eleştirmektedirler. Bu anlamda ilk olarak "mevzuatta yer alan birçok düzenlemede, ticari temsilcinin atanmasının yazılı şekil şartına bağlanmış olmasına rağmen zımnen atamanın kanunen mümkün olduğu ve bunun gerekçesinin iyiniyetli üçüncü kişilerin korunması olduğu" Domaniç/Ulusoy tarafından belirtilmektedir³.

Doktrinde başka bazı yazarlar ise, temsil yetkisinin yazılı verilmesinin zorunlu olduğunu, daha açık bir biçimde ortaya koymaktadırlar. Bu yazarlardan İmregün, ticari temsilci atanmasının yazılı olarak yapılması gerektiğini

² **Bozkurt**, Tamer: Ticari İşletme Hukuku, On İki Levha Yayıncılık, 8. Bası, İstanbul 2013, s. 218.

³ **Domaniç**, Hayri/**Ulusoy**, Erol: Ticaret Hukukunun Genel Esasları, İstanbul 2007, s. 363-364.

kabul etmektedir⁴, Teoman ise ticari temsilciye verilen idare (yönetim) yetkisinin zımnen verilmesinin mümkün olduğunu⁵ buna karşılık temsil yetkisinin ancak yazılı olarak verilebileceğini belirtmektedir. Ticari temsilcinin atandığının ticaret siciline tescil edilmesi zorunluluğu korunmuş bulunmaktadır⁶.

Ticari temsilci, taciri temsil yetkisi devam ettiği sürece kendi adına veya bir başkası adına temsil ettiği işletmenin aynısını yapamaz (TBK. md. 553).

Türk hukukunda ticari temsilci atanacağına dair zorunluluk getiren bir hüküm olmasa da istisnaen, merkezi Türkiye dışında bulunan ticari işletmeler Türkiye'deki şubeleri için ikametgahı Türkiye'de bulunan tam yetkili bir ticari temsilci atamak zorundadır (TTK. md. 40, f.4).

Ticari temsilciye ilişkin düzenlemelerin, daha çok üçüncü kişi ile ilişkileri içerdiği görülmektedir. Bu açıdan tacir ve ticari temsilci arasındaki iç ilişki, sadece rekabet yasağı ile sınırlı olarak ele alınmıştır.

Tüzel kişiler tarafından işletilen işletmelerde ise, ticari temsilci, tüzel kişinin yetkili organlarınca atanır. Anonim şirketlerde, bu yetki yönetim kurulunca kullanılır (TTK. md. 368). limited şirketlerde, ticari temsilci, sözleşmede aksi hüküm olmadıkça genel kurul kararıyla atanır (TTK. md. 631/1), ancak sözleşme ile şirket müdürü de ticari temsilci atamaya yetkili olabilir. Kollektif şirketlerde ortakların oybirliği ile verecekleri bir kararla gerçekleşir⁷.

B. Temsil Yetkisi

Ticari temsilcinin temsil yetkisi; ticari temsilcinin yapabileceği ve yapamayacağı işlemler altında ikiye ayrılmaktadır.

⁴ **İmregün**, Oğuz: Kara Ticaret Hukuku Dersleri, İstanbul 2001, s. 118.

⁵ **Teoman**, Ömer/**Ülgen**, Hüseyin/**Helvacı**, Mehmet/**Kendigelen**, Abuzer/**Kaya**, Arslan/**Nomer Ertan**, Füsün: Ticari İşletme Hukuku, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2009, s. 566-567.

⁶ **Bozkurt**, s. 217.

⁷ **Bozkurt**, s. 218.

1. Ticari Temsilcinin Yapabileceği İşler

Burada ticari temsilcinin, işletmenin amacına giren her tür işi gerçekleştirmeye yetkili olduğu belirtilmektedir. Ticari temsilci, iyiniyet sahibi üçüncü kişilere karşı işletme sahibi adına kambiyo taahhüdünde bulunabileceği gibi işletme sahibi adına işletmenin amacına giren her türlü işlemleri yapmakla dahi yetkilidir (TBK. md. 548/1)⁸.

2. Ticari Temsilcinin Yapamayacağı İşler

Ticari temsilci, açık yetki almadıkça taşınmazları devir veya herhangi bir hak ile sınırlandıramaz (TBK. md. 548/2).

Ticari temsilci, ticari işletmeyi işleten tacirin hukuki yapısı ile ilgili temel değişiklikleri de yapmaya yetkili değildir. Örneğin, bir gerçek kişi tacir tarafından işletilen işletmeye ortak kabul edemez; mevcut ortaklardan birini şirketten çıkaramayacağı gibi şirketin feshini de isteyemez⁹.

C. Temsil Yetkisinin Sınırlandırılması

İlk sınırlama, temsilcinin temsil yetkisinin şube işleri ile sınırlı olmasıdır. Diğer sınırlama, Ticari temsilcinin temsil yetkisinin, birden fazla temsilcinin birlikte imza atmalarıdır (TBK. md. 549).

Bu maddeye göre tacir ticari temsilcinin temsil yetkisini onu belirli bir şubeye atayarak veya taciri işletmeye birden fazla temsilci atayarak birlikte temsil yoluyla sınırlandırabilir.

Şubeye atama veya birlikte temsil sınırlamalarının üçüncü kişiler karşısında geçerli olabilmesi için ticaret siciline tescil ve ilan edilmesi gerekir. Aksi takdirde üçüncü kişiler ticari temsilcinin yetkilerinin sınırlandırılmamış olduğuna güvenlerinde haklı sayılacaklardır¹⁰.

⁸ **Kayihan, Şaban/Yasan, Mustafa:** Ticari İşletme Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2012, s. 178.

⁹ **Ayhan, Rıza/Özdamar, Mehmet/Çağlar, Hayrettin:** Ticari İşletme Hukuk, Yetkin Hukuk Yayınları, Ankara 2012, s. 333.

¹⁰ **Bilgili, Fatih/Demirkapı, Ertan:** Ticaret Hukuku Bilgisi, Seçkin Yayıncılık, Bursa 2014, s. 74.

D. Temsil Yetkisinin Sona Ermesi

Ticari temsilcinin temsil yetkisinin sona ermesi TBK md. 550'de tanımlanmıştır.

1. İstifa ve Azil

Temsil müessesesi karşılıklı güvene dayandığı için işletme sahibi, ticari temsilciyi istediği zaman azledebilir. Azil hakkından önceden feragat geçersiz olduğu gibi sözleşmeyle azil hakkının kullanılamayacağını kararlaştırılması da geçersiz değildir¹¹.

2. Ölüm veya Fiil Ehliyetinin Kaybı

Ticari temsilcinin ölümü veya medeni hakları kullanma ehliyetini kaybetmesiyle, temsil ilişkisi de zorunlu olarak sona erer. Ancak TBK. md. 554/2'ye göre tacirin ölümü veya fiil ehliyetini kaybetmesi ticari temsilcinin yetkisini sona erdirmez¹².

3. İflas

Tacirin iflası halinde tacirin işletmesi ve diğer mallar üzerindeki tasarruf yetkisi sona ereceğinden ticari temsilcinin yetkisi sona erer. Ancak ticari temsilcinin iflası halinde temsil yetkisi sona bulmaz¹³.

4. Ticari İşletmenin Devri ve Tasfiyesi

İşletmenin devri halinde temsil yetkisi sona erdirir. Ancak devralan, ticari temsilciyi yeniden göreve atayabilir.

İşletmenin tasfiye haline girmesi ticari temsilcinin temsil yetkisi sona erdirir. Bu son bulmaların TBK md. 550'ye göre tescil ve ilanı gerekir.

¹¹ **Bahtiyar**, Mehmet: Ticari işletme Hukuku, Beta Basın Yayım, 14. Bası, İstanbul 2013, s. 181.

¹² **Bilgili/Demirkapı**, s. 75.

¹³ **Kayıhan/Yasan**, s. 185.

II. İRAN HUKUKUNDA TİCARİ TEMSİLCİ

İran Ticaret Kanununda ticari temsilci ile ilgili herhangi bir madde düzenlenmemiştir.

İran Medeni Kanununda, md. 196'ya göre iki taraf sözleşme yaparken temsilci işlemi başkası hesabına yaptığını belirtmek zorundadır yoksa kendi ad ve hesabına işlem yaptığı anlamına gelmektedir. Başka ticari temsilci ile ilgili madde bulunmamaktadır. Ancak bu eksikliği vekalet hükümleri ile doldurabiliriz. Zira vekalet sözleşmesi başkasının ad ve hesabına yapılmaktadır¹⁴.

Ticari temsilci tacirin ad ve hesabına faaliyet yapmakta olduğu gibi vekalet sözleşmesi yapılırken de müvekkilin ad ve hesabına hukuki bir işlem yapılmaktadır.

Ticari temsilcinin yaptığı faaliyet aracılık olarak nitelendirilmektedir.

Bunu da belirtmemiz gerekir, ticari işletmelerde ve tacirin adına faaliyet yapmayı meslek eden ticari temsilci denir.

Ticari temsilci sözleşme yaptığı zaman üç şart aranmaktadır:

1. Ticari temsilci kendi rızasıyla sözleşme yapacaktır ve bu konuda zorunlu olması sözleşmenin iptaline yol açacaktır.
2. Ticari temsilci tacirin ad ve hesabına sözleşme yapacaktır ve karşı tarafa bu konuda bilgi vermekle sorumludur.
3. Ticari temsilci, tacir tarafından sözleşme yapma yetkisine sahip olmalıdır¹⁵.

A. Ticari Temsilcinin Görevinin Sona Ermesi

Tacir istediği zaman ticari temsilciği işten çıkarabilir ve azil hakkını kullanabilir, Ayrıca ölüm veya medeni hakları kullanma ehliyetini kaybetmesiyle temsil ilişkisi de sona erer¹⁶.

¹⁴ **Sotoodeh**, Hasan, Ticaret Hukuku, Dadgostar Yayınevi, Tahran 1384, s. 84.

¹⁵ **Katoziyan**, Naser: Ticari İşletme Hukuku, Mizan Yayınevi, Tahran 1378, (TİH) s. 54.

¹⁶ **Akhlaghi**, Behrouz: Ticaret Hukuku, Samt Yayınevi, Tahran 1371, s. 57.

B. Ticari Temsilcinin Hakları

Ticari temsilci aynı vekalet sözleşmesinde olduğu gibi yaptığı işin karşılığında tacirden ücret alır.

Ticari temsil ilişkisinden doğan muaccel alacaklarının güvence altına alınması için, işverene ait müşterilerden almış olduğu paralar üzerinde hapis hakkına sahiptir (İTK. md. 371)¹⁷.

III. TİCARİ VEKİL

Bir diğer bağımlı tacir yardımcısı ticari vekildir. TBK. md. 551/1'de düzenlenmiştir. Bu hükme göre;

“Ticari vekil, bir ticari işletme sahibinin, kendisine ticari temsilcilik yetkisi vermeksizin, işletmesini yönetmek veya işletmesinin bazı işlerini yürütmek için yetkilendirdiği kişidir.” Bu maddeye göre, işletmenin ya tüm işleri ile ilgili ya da bazı işleri ile ilgili temsil yetkisine sahip kılınmıştır. Bu anlamda bir fabrika müdürü genel ticari vekil; tezgahtar, garson, kasiyer özel ticari vekil olarak nitelendirilir¹⁸.

A. Atanması

Ticari vekilin sadece ticari işletmeye atanması söz konusudur. Esnaf işletmesine atanamaz.

Tacir veya ticari temsilci tarafından atanır, ancak atama işlemi herhangi bir şekilde tabi değildir.

Ticari vekil önem sıralaması veya yetki itibarıyla bakıldığında ticari mümessilin altındadır. Dolayısıyla ticari vekil, ticari mümessil kadar geniş yetkilere sahip değildir; daha dar yetkilere sahiptir (TBK. md. 551).

Ticari vekilin atanması için ticaret siciline tescile ve ilana gerek yoktur¹⁹.

¹⁷ Azeri, Keyvan: Ticaret Hukuku ders notları, Tahran 1377, s. 46.

¹⁸ Ayhan/Özdamar/Çağlar, s. 342.

¹⁹ Çelik, Aytekin: Ticaret Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2012, s. 74.

B. Temsil Yetkisinin Kapsamı ve Sınırlandırılması

Ticari vekil, genel ticari temsil yetkisine sahiptir ve bu sıfatla ticari işletmenin olağan işlemlerini yapabilir. Örneğin genel yetkili ticari vekil olarak bir fabrika müdürü işletmede çalışacak işçilerle hizmet sözleşmesi yapabilir, hammadde siparişinde bulunup bunun bedelini ödeyebilir.

Ticari vekilin temsil yetkisi, kural olarak ticari işletmenin olağan işleri için üçüncü kişiler bakımından genel yetki olarak kabul edilir. Ancak üçüncü kişilere bildirilmesi şartıyla bu yetkinin tacir tarafından sınırlandırılması, genel yetkinin özel hale getirilmesi veya bazı tür olağan işlere tahsis edilmesi mümkündür²⁰.

TBK. md. 551/2 göre; Ticari vekil kendisine açıkça yetki vermedikçe tacir adına borçlanamaz ve kambiyo taahhüdünde bulunamaz.

Bunu da belirtmemiz gerekir, ticari vekile verilen temsil yetkisinin sınırı, tacirin iradesine bağlıdır. Üçüncü kişiler, ticari vekilin temsil yetkisinin sınırlandırıldığını biliyorsa veya bilmesi gerekiyorsa temsil yetkisi dışında yapılan işlemler taciri bağlamaz.

C. Temsil Yetkisinin Sona Ermesi

TBK. md. 554'deki ticari temsilci için açıklanan azil, istifa, ölüm ve fiil ehliyetinin kaybı gibi sona erme nedenleri ticari vekiller için de geçerlidir.

Ticari vekilin temsil yetkisi sona erdiğinde ticaret siciline tescil ve ilan yapılmaz²¹.

IV. İRAN HUKUKUNDA TİCARİ VEKİL

İran Ticaret Kanunu, md. 395'e göre: ticari vekil tacirin yardımcısıdır ve tacir tüm işleri ile ilgili veya sadece bir şubenin işleri ile ilgili temsil yetkisi vermektedir ve imza atmakla yükümlüdür, bu yetki yazılı veya sözlü olarak yapılabilir, ancak atama herhangi bir şekle tabi değildir²².

²⁰ Bahtiyar, s. 182.

²¹ Arkan, Sabih: Ticari İşletme Hukuku, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 18.Bası, Ankara 2013, s. 184.

²² Katoziyan, Naser: Ticaret Hukuku, Mizan Yayınları, Tahran 1368, (TH), s. 112.

Vekalet hükümleri ticari vekil için de geçerlidir.

Ticari vekil tacirin ad ve hesabına işlem yapmakla yükümlüdür ve sadece ticari işlemlere atanabilir²³.

Ticari vekilin ticaret yapmak da müstakil davranamaz ve yaptığı işlemlerden tüm menfaatler ve zararlar taciri kapsar o yüzden ticari vekil tacir sayılmaz.

İnan Ticaret Kanununda ticari vekilin yaptığı işlemler tacirin hesabına yaptığı için ticari sayılmaktadır²⁴.

A. Ticari Vekilin Yetkisinin Kapsamı

Ticari vekil yaptığı sözleşmelerde üçüncü kişiye tacirin adına işlem yaptığı bilgisini vermekle zorunludur (İTK. md. 395).

Ticari vekil tacirin izni olmadan yanında kimseyi çalıştıramaz (İTK. md. 398).

B. Ticari Vekilin Sona Ermesi

Tacir istediği zaman ticari vekili işten çıkarabilir ve azil hakkına sahiptir (İTK. md. 399).

Ölüm veya medeni hakları kullanma ehliyetini kaybetmesiyle temsil ilişkisi de sona erer. Ancak tacirin ölümü veya fiil ehliyetini kaybetmesi ticari vekilin yetkisini sona erdirmez (İTK. md. 400)²⁵.

V. PAZARLAMACI

Pazarlamacılık sözleşmesi, bir kişinin sürekli olarak tacir adına işletme dışında faaliyette bulunan ve her türlü işlemin yapılmasına aracılık etmeyi veya yazılı anlaşma varsa bu anlaşmada belirtilen işlemleri yapmayı ve buna karşılık iş verenden ücret almaktadır.

²³ Langeroudi, M. Jafar: Ticaret Hukuku, Ganj danesh Yayınları, Tahran 1366, s. 672.

²⁴ Sajjadi, Ali: Ticari Vekil, 1. Cilt, Tahran 1378, s. 91.

²⁵ www.noormags.com/view/fa/articlepage/162289.

Pazarlamacı bir tacir yardımcısıdır²⁶.

Pazarlamacı kurumu, tacire işletmenin dışında istediği faaliyetler için şube açmak ve acente aracılığında yararlanmak dışında sağlanan bir hukuki imkandır²⁷.

A. Unsurları

Pazarlamacı bu işi bir meslek olarak sürdürmelidir (Süreklilik). Geçici olarak yapılan pazarlama faaliyetleri hüküm kapsamına girmez.

Pazarlamacı, sadece tacir hesabına faaliyet icra edebilir, esnaf işletmeleri pazarlamacılık sözleşmesi yapamaz (Ticari işletmenin varlığı).

Pazarlamacı faaliyetlerini taciri temsilen ve tacir hesabına yürütülür.

İşletme içerisinde yürütülen ticari faaliyetleri pazarlamacılık değil belki bir ticari vekil faaliyeti olarak adlanabilir. İşletme dışında faaliyet icrası, şehir dışında faaliyet etmek anlamına gelmez.

Pazarlamacının temsil yetkisi yoktur ve yaptığı faaliyet aracılık olarak nitelendirilmektedir. Bu unsur pazarlamacıyı eski kanunda seyyar tüccar memurundan ayırmaktadır.

Pazarlamacı yaptığı faaliyetin karşılığı tacirden ücret alacaktır²⁸.

B. Atanması

Pazarlamacının atanması şekle bağlı değildir. Ancak pazarlamacılık sözleşmesinde tarafların yer almasını istedikleri bazı kayıtların yazılı yapılması gerekmektedir.

Örneğin, belirli bir bölgede müşteri çevresinde faaliyet gösterecek pazarlamacının inhisar hakkının kaldırılması yazılı olarak yapılmalıdır (TBK. md. 453, f. 1)²⁹.

²⁶ Ayhan/Özdamar/Çağlar, s. 345.

²⁷ Bilgili/Demirkapı, s. 78.

²⁸ Arkan, s. 185.

²⁹ Aslan, s. 92.

C. Pazarlamacının Hakları

1. İnhisar Hakkı

Pazarlamacıya belirli bir pazarlama alanında veya belirli bir müşteri çevresinde faaliyette bulunma yetkisi verilmiş ise yazılı anlaşma da yapılmamışsa işveren, başkalarına aynı alan veya bölgede faaliyette bulunma yetkisi veremez, ancak kendisi üçüncü kişilerle işlem yapma hakkına sahiptir (TBK. md. 453, f. 1)³⁰.

Pazarlamacının tekel hakkı yazılı bir sözleşme ile kaldırılabilir.

2. Ücret Hakkı

Pazarlamacının ücret hakkı, sadece belirli bir miktardan veya onunla birlikte ödenecek olan komisyondan oluşabilir.

Ücretin ve komisyonun miktarını taraflar serbestçe belirleyebilirler.

Ücretin sadece veya belirli bir kısmının komisyondan oluşan halinde, buna ilişkin sözleşmenin yazılı yapılması zorunlu olduğu gibi, pazarlamacının çalışması karşılığında en azından asgari ücret seviyesinde bir ücreti alabileceği seviyede olması gerekir (TBK. md. 454, f. 2)³¹.

3. Hapis Hakkı

Pazarlamacı, pazarlamacılık ilişkisinden doğan muaccel alacaklarının güvence altına alınması için, işverene ait taşınır, kıymetli evrak ve tahsil yetkisine dayanarak müşterilerden almış olduğu paralar üzerinde hapis hakkına sahiptir (TBK. md. 458, f. 1).

Pazarlamacı, araç ve taşıma belgelerini, fiyat tarifelerini, müşterilerle ilgili kayıtlar ile diğer belgeleri alıkoyamaz (TBK. md. 458, f. 2)³².

4. Masrafları İsteme Hakkı

Pazarlamacı aracılık yaptığı işlerle ilgili olarak yapmış olduğu masrafları isteyebilir.

³⁰ Ayhan/Özdamar/Çağlar, s. 352.

³¹ Poyraz, Ercan: Ticaret Hukuku, Seçkin Yayınevi, 4.Bası, Ankara 2013, s. 52.

³² Aslan, s. 95.

Harcamaların tamamen veya kısmen sabit ücrete veya komisyona dahil edilmesine ilişkin anlaşmalar kesin olarak hükümsüzdür (TBK. md. 457/2)³³.

D. Pazarlamacının Yükümlülükleri

Talimata uyma yükümlülüğü pazarlamacı, kendisine verilen talimatlara uymamasını zorunlu kılan haklı bir sebep olmadıkça müşterileri ziyaret etmekle yükümlüdür (TBK. md. 450/1).

Rekabet etmeme yükümlülüğü; pazarlamacı, işverenin izni olmadıkça kendisi veya üçüncü kişiler hesabına işlem yapamaz, bunun dayanağı pazarlamacının sadakat yükümlülüğüdür.

Bilgi verme yükümlülüğü; pazarlamacı, işletme merkezinin dışında faaliyet gösterdiği için bulunduğu bölgedeki ticari faaliyet ile ilgili olarak işveren tacire ayrıntılı bilgi vermek zorundadır, bunun yanında her türlü önemli olayı da bildirmesi gerekir, ayrıca pazarlamacı aldığı siparişleri işverene derhal ulaştırmakla yükümlüdür (TBK. md. 450/3).

İşyerinde çalışma yükümlülüğü tacir pazarlamacının, tacir işverenin talebi üzerine işyerinde çalışmak zorundadır³⁴.

E. Pazarlamacılık Sözleşmesinin Sona Ermesi

Pazarlamacılık sözleşmesinin sona erme şartları taraflarca düzenlenebilir. Böyle bir düzenleme olmadığı halde, hizmet sözleşmesinin sona ermesine de uygulanacaktır (TBK. md. 469).

Belirli süreli sözleşme sona ermesine rağmen sürdürülüyorsa belirsiz süreli hale gelir (TBK. md. 430/2).

Kanunda haklı sebeple fesih (TBK. md. 437) ve ölüm (TBK. md. 440, 441) belirtilmektedir. Türk Borçlar Kanunu hükümleri yanında, pazarlamacılık sözleşmesinin sona ermesine ilişkin özel hükümlerine de tabidir bunlardan biri özel fesih süresine ilişkindir. Buna göre, işveren tacir ile pazarlamacı arasında kararlaştırılan komisyon, sabit ücretin en az beşte birini

³³ Arkan, s. 185.

³⁴ Ayhan/Özdamar/Çağlar, s. 350.

oluşturuyor ve önemli mevsimlik dalgalanmalardan etkileniyorsa her iki taraf da sözleşmeyi fesh edebilir (TBK. md. 459)³⁵.

VI. İRAN HUKUKUNDA PAZARLAMACI

Kanunda pazarlamacının tanımı yapılmamaktadır. Ancak pazarlamacılık sözleşmesinin tanımında hareket edilerek pazarlamacı tanımlanabilmektedir.

Tacir ve pazarlamacının yaptığı işlemler sözleşmeye bağlıdır.

Pazarlamacı bir ücret karşılığında işletme dışında ticari işletme sahibi işveren hesabına işlem yapmayı veya yazılı olarak yetkilendirilmişse bunun adına hukuki işlemleri gerçekleştirmeyi üstlenen kişidir³⁶.

Pazarlamacının atanması şekle bağlı değildir.

Pazarlamacının faaliyet yapacağı bölge sözleşmede belirlenebilir ancak hangi bölgede faaliyet yapmasının belirlenmesi zorunlu değildir ve tamamen tarafların iradelerine bağlıdır.

A. Pazarlamacı Hakları

1. Tekel Hakkı

Pazarlamacının yetkilerinin muayyen bir faaliyet alanında ve müşteri çevre bakımından tacir aynı faaliyeti başkalarını yetkilendiremez.

2. Ücret

Pazarlamacı ücret isteme hakkına sahiptir ve tacir pazarlamacının yaptığı faaliyetler karşılığında ona sabit komisyon şeklinde belirlenen bir ücret ödemekle yükümlüdür³⁷.

B. Pazarlamacılık Sözleşmesinin Sona Ermesi

Pazarlamacılık sözleşmesinin sona erme şartları taraflarca düzenlenebilir.

³⁵ **Bozkurt**, s. 228.

³⁶ **Malek Motii**, Siyamak: Pazarlamacılık, Puşuş Gostar Yayınları, Tahran 1392, s. 56.

³⁷ **Moghaddam**, Farzad: Pazarlamacılık, Siteh yayınları, Tahran 1390, s. 34.

Sözleşmenin sona ermesi halinde, pazarlamacının bizzat yaptığı ve aracılık ettiği işlemler için komisyon ödenir.

SONUÇ

Ticari temsilcisi ile ilgili sadece gerçek kişiler ticari temsilci olabilir.

Ticari temsilcinin ticari işletme için atanacağı konusunda eski ve yeni düzenlemeler bakımından bir farklılık bulunmamaktadır ve kanunlar bakımından atanması şekle bağlı değildir. Buna karşın doktrinde bazı yazarlar belirtilen düzenlemeyi eleştirmektedirler. Ticari temsilcinin atanması açık veya zımni olabilir.

Ticari temsilci taciri temsil yetkisi devam ettiği sürece kendi adına veya bir başkası adına temsil ettiği işletmenin aynısını yapamaz.

Ticari temsilcinin temsil yetkisi geri alma, istifa gibi sebeplerle iradi olarak sona erdirilebileceği gibi ölüm ve ehliyet kaybı veya iflas vb. sebeplerle kendiliğinden de sona erer.

Ticari vekil ya tüm işleri ile ilgili ya da bazı işleri ile ilgili temsil yetkisine sahip kılınmıştır.

Ticari temsilcisi ile ticari vekil arasında atanması, temsil yetkisinin kapsamı, mahiyeti, niteliği vs. açılardan farklılık görülür.

Ticari temsilcinin temsil yetkisi, iyiniyet sahibi üçüncü şahıslara karşı sınır ve kapsam bakımından emredici hükümlerle tanzim edilmişken, ticari vekillerde, vekilin temsil yetkisini düzenleyen hükümler daha ziyade tamamlayıcı mahiyettedir. Ayrıca ticari vekilin atanması için ticaret siciline tescil ve ilan gerekmez.

Ticari vekilin temsil yetkisi sona erdiğinde ticaret siciline tescil ve ilan yapılmaz.

Pazarlamacının atanması şekle bağlı değildir ve pazarlamacının unsurları ticari işletmenin bulunması, ticari işletme sahibi veya ticari temsilci tarafından atanma, süreklilik, işletme merkezinin dışında faaliyet etmek ve aracılık olarak belirtilmiştir.

Pazarlamacılık sözleşmesi, TBK altıncı bölümünde hükme bağlanan hizmet sözleşmeleri'nin özel bir türü olarak düzenlenmiştir, bu nedenle hizmet sözleşmesinin işçiye sağladığı haklar pazarlamacı içinde geçerlidir.

Pazarlamacılık sözleşmesinin sona erme şartları taraflarca düzenlenebilir. Böyle bir düzenleme olmadığı halde, hizmet sözleşmesinin sona ermesine de uygulanacaktır.

İran Ticaret Kanununda ticari temsilci ile ilgili herhangi bir madde düzenlenmemiştir,

Ancak bu eksikliği vekalet hükümleri ile doldurabiliriz. Zira vekalet sözleşmesi başkasının ad ve hesabına yapılmaktadır.

İran Ticaret Kanununda ticari vekil ve diğer ticari temsilciler ile ilgili toplam 6 madde düzenlenmiştir.

Ticaret Kanununa göre; ticari vakilin atanması şekle bağlı değildir (İTK. md. 396) ve yaptığı sözleşmelerde üçüncü kişiye tacirin adına işlem yaptığına dair bilgi verme zorundadır (İTK. md. 395).

Tacir bir kaç kişiye aynı iş yerinde çalışmaları ve sözleşmelerin geçerliliğini hepsinin imza atma şartı ile yetki verebilir (İTK. md. 397).

Ticari vekil tacirin izni olmadan yanında kimseyi çalıştıramaz (İTK. md. 398).

Tacir istediği zaman ticari vekili işten çıkarabilir ve azil hakkına sahiptir (İTK. md. 399).

Tacirin ölüm ve ehliyet kaybı ile ticari vekilin yetkisi sona ermez, ancak şirketin sona ermesi ile ticari vekilin yetkisi sona erer (İTK. md. 400).

Pazarlamacı ile ilgili İran Ticaret Kanununda herhangi bir madde bulunmamaktadır ve bu konuda İran kanununda eksiklikler vardır.

KAYNAKLAR

- Akhlaghi**, Behrouz: Ticaret Hukuku, Samt Yayınları, Tahran 1371.
- Arkan**, Sabih: Ticari İşletme Hukuku, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 18. Baskı, Ankara 2013.
- Aslan**, Yılmaz: Ticaret Hukuku Dersleri, Bursa 2012.
- Ayhan**, Rıza/**Özdamar**, Mehmet/**Çağlar**, Hayrettin: Ticari İşletme Hukuku, Yetkin Hukuk Yayınları, Ankara 2012.
- Azari**, Keyvan: Ticaret Hukuku, Ders Notları, Tahran 1377.
- Bahtiyar**, Mehmet: Ticari İşletme Hukuku, Beta Basın Yayım, 14. Bası, İstanbul 2013.
- Bilgili**, Fatih/**Demirkapı**, Ertan: Ticaret Hukuku Bilgisi, Seçkin Yayıncılık, Bursa 2014.
- Bozer**, Ali/**Göle**, Celal: Ticaret İşletme Hukuku, Ders Kitapları Serisi-5, Bankacılık Enstitüsü Yayınları, 3.bası, 2015.
- Bozkurt**, Tamer: Ticaret İşletme Hukuku, On İki Levha Yayıncılık, 8. Bası, İstanbul 2013.
- Çelik**, Aytekin: Ticaret Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2012.
- Domaniç**, Hayri/**Ulusoy**, Erol: Ticaret Hukukunun Genel Esasları, İstanbul 2007.
- Feyzioğlu**, Feyzi Necmettin: Ticari Mümessiller ve Diğer Ticari Vekiller, Ord. Prof. Dr. Halil Arslanlı'nın Anısına Armağan, İstanbul 1978.
- Hoseini**, Nik/**Seyyed**, Abbas: İran Kanunu, Majd Yayınevi, 10. Baskı, Tahran 1390.
- İmregün**, Oğuz, Kara Ticaret Hukuku Dersleri, İstanbul 2001
- Karahan**, Sami: Ticaret İşletme Hukuku, Mimoza Yayıncılık, 20. Bası, Konya 2011.
- Katoziyan**, Naser: Ticaret Hukuku, Mizan Yayınları, Tahran 1368.
- Katoziyan**, Naser: Ticaret İşletme Hukuku, Mizan Yayınları, Tahran 1378.
- Kayihan**, Şaban/**Yasan**, Mustafa: Ticaret İşletme Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 1. Bası, Ankara 2012.

- Langeroudi**, Jafar: Ticaret Hukuku, Ganj Danesh Yayınları, Tahran 1366.
- Malek Motii**, Siyamak: Pazarlamacılık, Pooshesh Goster, Tahran 1392.
- Mimaroğlu**, Sait Kemal: Ticaret Hukuku, C. I, Sevinç Matbaası, İşletme Hukuku, Ankara 1978.
- Moghaddam**, Farzad: Pazarlamacılık, Siteh Yayınları, Tahran 1390.
- Moroğlu**, Erdoğan: Türk Ticaret Kanunu Tasarısı, On İki Levha Yayıncılık, 5. Bası, İstanbul 2007.
- Özmen**, Remzi, Türk Ticaret Kanunu, Seçkin Yayınevi, 28. Bası, Ankara 2017.
- Poyraz**, Ercan: Ticaret Hukuku, Seçkin Yayınevi, 4. Bası, 2013.
- Sajadi**, Ali: Ticari Vekil, 1. Cilt, Tahran 1378.
- Sotoodeh**, Hasan: Ticaret Hukuku, Dadgoster Yayınları, Tahran 1384.
- Şener**, Oruç Hami/**Uzunallı**, Sevilay: Ticari İşletme Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 3. Bası, Ankara 2012.
- Teoman**, Ömer/**Ülgen**, Hüseyin/**Helvacı**, Mehmet/**Kendigelen**, Abuzer/**Kaya**, Arslan/**Nomer Ertan**, Füsün: Ticari İşletme Hukuku, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2009.
- www.noormags.com/view/fa/articlepage/162289.

KISALTMALAR

- C.** : Cilt
- f.** : fıkra
- İTK** : İnan Ticaret Kanun
- md** : madde
- s.** : sayfa
- TBK** : Türk Borçlar Kanunu
- TTK** : Türk Ticaret Kanunu

